

актуалізувало проблему реалізації ратифікованих угод з країнами ЄС, у тому числі положень Європейської хартії місцевого самоврядування, а також забезпечення якісного розвитку регіонів країни як важливих складових частин економічної системи України.

Першим кроком до реформування місцевого самоврядування щодо адміністративно-територіального устрою було зроблено шляхом прийняття 5 лютого 2015р. Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад»[7].

Розвиток держави неможливий без розвитку регіонів, від того, наскільки сильною є регіональна влада, як вона забезпечує надання соціальних послуг населенню. Розуміючи важливість цієї проблеми, на сучасному етапі розвитку всіх гілок влади постає питання про необхідність вдосконалення теорії та практики сучасного державотворення, зумовленого трансформаціями в політичній системі суспільства, проведенням адміністративно-територіальних, регіональних реформ, упровадженням конструктивного соціального партнерства між центром і територіями.

Список використаних джерел

1. Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування: Закон УРСР від 07 грудня 1990р. №533 – XII // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1991. - №2. – Ст.5.

2. Про формування місцевих органів влади і самоврядування: Закон України від 03 лютого 1994р. №3917-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. -№22. – Ст. 145.

3. Конституційний Договір між Президентом України та Верховною Радою України «Про основні засади організації та функціонування державної виконавчої влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України» від 06 червня 1995р. №1к/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1995. -№18. – Ст. 133.

4. Про делегування повноважень державної виконавчої влади головам та очолюваним ними виконавчим комітетом сільських, селищних і міських рад»: Указ Президента України від 30 грудня 1995р. №1194/95 Урядовий кур'єр. – 06.01.1996. - №3-4.

5. Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е. та ін. Швецарсько – український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO»// Наукове видання – Київ. – 2012. – с. 18-20

6. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - №30. – Ст.141.

7. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 5 лютого 2015р. №157-VIII // Відомості Верховної Ради України, 2015, №13, ст.91.

ГЕНЕЗА ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ В 1990-2000 РР.

Шишовська О.
(юрист)

Анотація. В статті розглядаються історико-правові проблеми розвитку законодавства про підприємства. Автор вважає політико-правову практику в Україні неефективною, апелює до зарубіжного досвіду.

Ключові слова: підприємство, історія розвитку законодавства про підприємства.

Аннотація. В статье рассматриваются историко-правовые проблемы развития законодательства о предприятиях. Автор считает политико-правовую практику в Украине неэффективной.

Ключевые слова: предприятие, законодательство о предприятиях.

Abstract. The article deals with the historical, legal problems of development of legislation on enterprises. The author believes political and legal practice in Ukraine ineffective, are appealing to the international experience.

Keywords: enterprises, legislation on enterprises.

В умовах лібералізації державного курсу в Україні здійснюється нормотворча діяльність, спрямована на створення сприятливого клімату для діяльності підприємств. Відносини, що пов'язані з підприємництвом і підприємствами в Україні, регулюються

спеціальними законами, до яких належать митне, валютне, фінансове, інвестиційне та інше законодавство, а також численним підзаконними актами, зокрема постановами Кабінету Міністрів України, указами Президента України тощо. Всі ці правові акти становлять цілісну систему законодавства, на основі якого провадиться діяльність підприємств в Україні.

Основи ліберального курсу правового регулювання економіки були закладені ще у Законі України від 3 серпня 1990 року «Про економічну самостійність Української РСР» [1], яким визначено зміст, мету й основні принципи економічної самостійності України як суверенної держави, механізм господарювання, регулювання економіки і соціальної сфери, організації фінансово-бюджетної, кредитної та грошової системи Української РСР. Згідно зі ст. 8 закону державне управління економікою республіки повинно було забезпечити:

- поступовий перехід до ринкової економіки;
- регулювання економіки шляхом податків, кредитів, квот, ліцензій, санкцій, дотацій на основі нормативних актів без безпосереднього втручання в господарську діяльність підприємств та організацій;
- розробку, фінансування та реалізацію загальнонаціональних програм;
- раціональні пропорції використання національного доходу, що забезпечують ефективний соціальний і економічний розвиток республіки;
- захист економічних інтересів України.

Вільний розвиток підприємництва в Україні на демократичних засадах було закладено з ухваленням 7 лютого 1991 р. Закону Української РСР «Про підприємництво» [2] (втратив чинність з 1 січня 2004 р., крім статті 4, у зв'язку з ухваленням Господарського кодексу України). Цим законом було визначено поняття «підприємництво», принципи підприємницької діяльності, загальні правові, економічні та соціальні засади здійснення підприємницької діяльності (підприємництва) громадянами та юридичними особами на території України, встановлено гарантії свободи підприємництва та його державної підтримки. Зокрема, підприємці отримали право без обмежень приймати рішення і здійснювати самостійно будь-яку діяльність, що не суперечить чинному законодавству. Ключовою умовою здійснення підприємницької діяльності стала державна реєстрація підприємництва, яка проводилася у виконавчому комітеті міської, районної в місті ради або в районній, районній міст Києва і Севастополя державній адміністрації за місцезнаходженням або місцем проживання даного суб'єкта.

Відповідно до закону держава гарантувала всім підприємцям, незалежно від обраних ними організаційних форм підприємницької діяльності, рівні права і створення рівних можливостей для доступу до матеріально-технічних, фінансових, трудових, інформаційних, природних та інших ресурсів. Окремо гарантувалися і майнові права підприємців. Так, згідно зі ст. 13 держава гарантувала недоторканність майна і забезпечення захисту права власності. Будь-яке вилучення державою у підприємця його основних і оборотних фондів та іншого використовуваного ним майна заборонялися, за винятком випадків, передбачених законодавчими актами України. Крім того, гарантувалося відшкодування підприємцю збитків, завданих йому внаслідок порушення громадянами, юридичними особами і державними органами його майнових прав, що охороняються законом.

Практично одночасно із Законом «Про підприємництво» велася розробка й Закону «Про підприємства в Україні», який було ухвалено 27 березня 1991 р. [3] (втратив чинність у зв'язку з ухваленням Господарського кодексу України). Закон був спрямований на забезпечення самостійності підприємств, визначав їх права і відповідальність у здійсненні господарської діяльності, регулював відносини підприємств з іншими підприємствами і організаціями, радами народних депутатів, органами державного управління.

Статтею 2 закону було визначено види підприємств Україні. Серед них:

- приватне підприємство, засноване на власності фізичної особи;

- колективне підприємство, засноване на власності трудового колективу підприємства;
- господарське товариство;
- підприємство, яке засноване на власності об'єднання громадян;
- комунальне підприємство, засноване на власності відповідної територіальної громади;
- державне підприємство, засноване на державній власності, у тому числі казенне підприємство.

Основою діяльності будь-якого підприємства було визнано статут, який затверджується власником (власниками) майна, а для державних підприємств – власником майна за участю трудового колективу. Управління підприємством здійснюється відповідно до статуту на основі поєднання прав власника щодо господарського використання свого майна і принципів самоврядування трудового колективу.

Згідно зі ст. 3 закону підприємства отримали право об'єднуватися в:

- асоціації – договірні об'єднання, створені з метою постійної координації господарської діяльності. Асоціація не має права втручатися у виробничу і комерційну діяльність будь-кого з її учасників;
- корпорації – договірні об'єднання, створені на основі поєднання виробничих, наукових та комерційних інтересів, із делегуванням окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників;
- консорціуми – тимчасові статутні об'єднання промислового і банківського капіталу для досягнення спільної мети;
- концерни – статутні об'єднання підприємств промисловості, наукових організацій, транспорту, банків, торгівлі тощо на основі повної фінансової залежності від одного або групи підприємств;
- інші об'єднання за галузевим, територіальним та іншими принципами.

Такі об'єднання діють на основі договору або статуту, який затверджується їх засновниками або власниками. При цьому підприємства, які входять до складу зазначених організаційних структур, відповідно до закону зберігають права юридичної особи.

Згідно із законом підприємство створюється відповідно до рішення власника (власників) майна чи уповноваженого ним (ними) органу, підприємства-засновника, організації або за рішенням трудового колективу у випадках і порядку, передбачених законодавством України. Крім того, підприємство може бути створено внаслідок примусового поділу іншого підприємства відповідно до антимонопольного законодавства України, а також у результаті виділення із складу діючого підприємства, організації одного або кількох структурних підрозділів, а також на базі структурної одиниці діючих об'єднань за рішенням їх трудових колективів, якщо на це є згода власника чи уповноваженого ним органу.

Підприємство вважається створеним і набуває прав юридичної особи з дня його державної реєстрації, яка здійснюється відповідно до Закону України «Про підприємництво». Підприємства також отримали право створювати філіали, представництва, відділення та інші відособлені підрозділи з правом відкриття поточних і розрахункових рахунків, і затверджувати положення про них.

Фактично закони України «Про підприємництво» та «Про підприємства в Україні» заклали правові основи підприємницької діяльності в умовах переходу до ринкової економіки, принципи діяльності та взаємовідносин між суб'єктами підприємницької діяльності.

Узгодженими з положеннями законів «Про підприємництво» та «Про підприємства в Україні» були й норми Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р. [4]. Цей закон визначив суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, до яких віднесено фізичних та юридичних осіб, об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, які не є юридичними особами згідно з законами України, спільні

підприємства за участю суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, інші суб'єкти господарської діяльності, передбачені законами України. Згідно зі ст. 5 закону всі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають рівне право здійснювати будь-які її види, прямо не заборонені законами України, незалежно від форм власності та інших ознак.

Характерно, що втручання державних органів у зовнішньоекономічну діяльність її суб'єктів у випадках, не передбачених цим законом, у тому числі і шляхом видання підзаконних актів, які створюють для її здійснення умови гірші від встановлених в цьому Законі, було визнано обмеженням права здійснення зовнішньоекономічної діяльності й заборонено. Крім того, було заборонено вилучення у власника без його згоди результатів зовнішньоекономічної діяльності у будь-якій оплатній або неоплатній формі, за винятком випадків, передбачених законами України.

Розвиток підприємництва потребував ухвалення інших спеціальних законів, спрямованих на його забезпечення. Так, уже 18 червня 1991 р. було прийнято Закон України «Про цінні папери і фондову біржу» [5], який визначив умови і порядок випуску цінних паперів, а також врегулював посередницьку діяльність в організації обігу цінних паперів. (Закон втратив чинність на підставі Закону «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23 лютого 2006 р. [6]).

Відповідно до закону цінними паперами було визнано грошові документи, що засвідчують право володіння або відносини позики, визначають взаємовідносини між особою, яка їх випустила, та їх власником і передбачають, як правило, виплату доходу у вигляді дивідендів або процентів, а також можливість передачі грошових та інших прав, що впливають із цих документів, іншим особам.

Закон також містив визначення ключових понять: «акція» – цінний папір без встановленого строку обігу, що засвідчує дольову участь у статутному фонді акціонерного товариства, підтверджує членство в акціонерному товаристві та право на участь в управлінні ним, дає право його власникові на одержання частини прибутку у вигляді дивіденду, а також на участь у розподілі майна при ліквідації акціонерного товариства; «облігація» – цінний папір, що засвідчує внесення її власником грошових коштів і підтверджує зобов'язання відшкодувати йому номінальну вартість цього цінного паперу в передбачений у ньому строк із виплатою фіксованого процента (якщо інше не передбачено умовами випуску). Облігації усіх видів розповсюджуються серед підприємств і громадян на добровільних засадах; «вексель» – цінний папір, який засвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити після настання строку визначену суму грошей власнику векселя (векселедержателю). У законі також було визначено поняття «фондова біржа». Крім того, окрема глава – дев'ята – була присвячена захисту майнових прав інвеститорів. Завдяки цим нормам правове поле підприємницької діяльності все більше наближалось до стандартів західних демократичних держав.

У свою чергу, норми Закону України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р. [7] було спрямовано на забезпечення рівного захисту прав, інтересів і майна суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форм власності, а також на ефективне інвестування економіки України, розвиток міжнародного економічного співробітництва та інтеграції. Інвестиціями було визнано всі види майнових та інтелектуальних цінностей, щокладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект.

Учасниками інвестиційної діяльності відповідно до закону можуть бути громадяни та юридичні особи України, інших держав, які забезпечують реалізацію інвестицій як виконавці замовлень або на підставі доручення інвестора. При цьому інвестори можуть виступати в ролі вкладників, кредиторів, покупців, а також виконувати функції будь-якого учасника інвестиційної діяльності.

Згідно зі ст. 7 закону всі суб'єкти інвестиційної діяльності незалежно від форм власності та господарювання отримали рівні права щодо здійснення інвестиційної

діяльності, якщо інше не передбачено законодавчими актами України. Розміщення інвестицій у будь-яких об'єктах, крім тих, інвестування в які заборонено або обмежено законодавством, було визнано невід'ємним правом інвестора. Останній також отримав право самостійно визначати цілі, напрями, види й обсяги інвестицій, залучати для їх реалізації на договірній основі будь-яких учасників інвестиційної діяльності, у тому числі шляхом організації конкурсів і торгів. Разом із тим суб'єкти інвестиційної діяльності зобов'язувалися:

- додержуватися державних норм і стандартів, порядок встановлення яких визначається законодавством України;
- виконувати вимоги державних органів і посадових осіб, що пред'являються в межах їх компетенції;
- подавати в установленому порядку бухгалтерську і статистичну звітність;
- не допускати недобросовісної конкуренції і виконувати вимоги законодавства про захист економічної конкуренції;
- сплачувати податки та збори.

При цьому основним правовим документом, який регулює взаємовідносини між суб'єктами інвестиційної діяльності, визначено договір (угоду). Укладення договорів, вибір партнерів, визначення зобов'язань, будь-яких інших умов господарських взаємовідносин, що не суперечать законодавству України, було визнано виключною компетенцією суб'єктів інвестиційної діяльності. Крім того, закон забороняв втручання державних органів та посадових осіб у реалізацію договірних відносин між суб'єктами інвестиційної діяльності.

Подальше удосконалення правового забезпечення підприємницької діяльності пов'язане з ухваленням Закону України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 р. [8]. Передусім, законом було визначено поняття і види господарських товариств, правила їх створення, діяльності, а також права й обов'язки їх учасників та засновників. Відповідно до ст. 1 закону господарськими товариствами визнаються підприємства, установи, організації, створені на засадах угоди юридичними особами і громадянами шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою одержання прибутку. При цьому до господарських товариств віднесено: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства.

Згідно із законом «Про господарські товариства» їх засновниками та учасниками можуть бути підприємства, установи, організації, громадяни України й іноземні громадяни, особи без громадянства, іноземні юридичні особи, а також міжнародні організації, крім випадків, встановлених законодавчими актами України.

Усі господарські товариства в Україні діють як юридичні особи, а відповідний статус набувається з дня державної реєстрації товариства. При цьому товариства, що займаються банківською діяльністю, реєструються Національним банком України в порядку, визначеному законодавством України про банки і банківську діяльність. Важливою гарантією для розвитку підприємництва є норма закону, відповідно до якої товариства можуть займатися будь-якою підприємницькою діяльністю, яка не суперечить законодавству України.

Активний розвиток ринку призводив як до створення значної кількості підприємств уже в перші роки незалежності, передусім середніх та малих, так і до ліквідації тих, які не змогли вижити в складних економічних умовах. Як наслідок, нагальною стала потреба вироблення чітких правих визнання платоспроможності/неплатоспроможності суб'єкта господарювання. Із метою врегулювання цих питань 14 травня 1992 р. було ухвалено Закон України «Про банкрутство» [9], яким визначено умови і порядок визнання юридичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності – банкрутами з метою задоволення претензій кредиторів. Закон також містив визначення основних понять, зокрема «банкрутство», «суб'єкти банкрутства», «кредитори» та ін. (Чинна редакція

Закону від 4 червня 2017 р. має назву «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [10]).

Підприємство як провідний суб'єкт економічної системи суспільства та підприємницька діяльність в цілому отримали гарантії свого розвитку й на рівні Конституції України від 28 червня 1996 р. [11]. Так, згідно зі ст. 17 Основного Закону держави забезпечення економічної безпеки разом із захистом суверенітету і територіальної цілісності України, забезпеченням її інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Серед основних прав і свобод людини, гарантованих Конституцією України, згідно зі ст. 42 є й підприємницька діяльність, яка не заборонена законом.

Також держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Разом із тим не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Захист відповідних прав громадян здійснюється у судовому порядку, при цьому такий захист можливий на підставі норм Основного Закону, які є нормами прямої дії. У цьому контексті С. Різник справедливо відзначив, що на сьогоднішній день судовий захист – це одна з найефективніших гарантій реальності права на підприємництво в Україні [12].

Безпосередньо засобами захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності від незаконних актів державних органів, їхнього втручання у господарську діяльність підприємців є:

- визнання недійсними (повністю або в частині) актів державних та інших органів, які не відповідають законодавству і порушують права та інтереси суб'єктів підприємницької діяльності, що охороняються законом;
- повернення з бюджету грошових коштів, безпідставно списаних у вигляді санкцій або за іншими підставами державними органами в примусовому порядку;
- відшкодування збитків, завданих підприємцям неправомірними актами державних органів [13, с. 185].

Окремо слід відзначити закони, що врегульовують діяльність кооперативів. Так, 17 липня 1997 р. було прийнято Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» [14], яким визначено правові, організаційні, економічні та фінансові особливості утворення і діяльності сільськогосподарських кооперативів. Відповідно до закону сільськогосподарський кооператив – це юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами, які є виробниками сільськогосподарської продукції, що добровільно об'єдналися на основі членства для провадження спільної господарської та іншої діяльності, пов'язаної з виробництвом, переробкою, зберіганням, збутом, продажем продукції рослинництва, тваринництва, лісівництва чи рибництва, постачанням засобів виробництва і матеріально-технічних ресурсів членам цього кооперативу, наданням їм послуг з метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб на засадах самоврядування.

Із метою уникнення різних тлумачень та подолання колізій, а також однакового застосування норм законодавства про захист економічної конкуренції, у тому числі законодавства про захист від недобросовісної конкуренції, Антимонопольний комітет України (АМКУ) зобов'язувався надавати рекомендаційні роз'яснення з питань застосування цього законодавства. Спільно із законами України «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 р. [15], «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7 червня 1996 р. [16] й інших законодавчих та підзаконних актів зазначений закон створив ряд запобіжних механізмів проти монополізації ринку та недобросовісних дій конкурентів.

Разом із тим до антимонопольного законодавства і надалі залишається чимало питань, які потребують законодавчого врегулювання. Так, уже тривалий час бізнесом висувається вимога про необхідність більш чіткого забезпечення інтересів суб'єктів господарювання, колегіальності та незалежності антимонопольного органу, прозорості

рішень Антимонопольного комітету України та доцільність консультацій останнього з бізнесом до ухвалення ключових рішень. Крім того, Угодою про асоціацію між Україною та ЄС передбачено врегулювання питання доступу до інформації Антимонопольного комітету України, підстав і порядку проведення останнім перевірок та вирішення спорів у зв'язку з їх проведенням тощо.

Податкове законодавство у перші роки незалежності регулювалося не лише законами України, а й декретами Кабінету Міністрів. Зокрема, декрет «Про місцеві податки і збори» від 20 травня 1993 р. [17] (декрет втратив чинність у зв'язку з ухваленням Податкового кодексу України від 2 грудня 2010 р. [18]) був спрямований на зміцнення бюджетів місцевого самоврядування, а платниками місцевих податків і зборів визнавалися як юридичні особи, так і громадяни, які отримували відповідні доходи (прибутки).

Чергове удосконалення податкового законодавства, що безпосередньо стосувалося сфери підприємництва, пов'язане з ухваленням Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28 грудня 1994 р. [19] (Закон втратив чинність у зв'язку з ухваленням Податкового кодексу України від 2 грудня 2010 р. [20]). Особливістю закону, у першу чергу, стала чітка систематизація і визначення термінів та понять, як тих, що вже застосовувалися, так і нових. Ст. 2 закону містила перелік платників податку, а ст. 3 – визначала об'єкти оподаткування. Законом також було чітко встановлено порядок надання податкових пільг і звільнення від оподаткування.

Із прийняттям Верховною Радою 3 квітня 1997 р. України Закону України «Про податок на додану вартість» [21] (закон втратив чинність у зв'язку з ухваленням Податкового кодексу України від 2 грудня 2010 р. [22]) законодавчо було визначено платників цього податку, об'єкти, базу та ставки оподаткування, перелік неоподатковуваних та звільнених від оподаткування операцій, особливості оподаткування експортних та імпорتنих операцій, поняття податкової накладної, порядок обліку, звітування та внесення податку до бюджету.

Разом із тим, як справедливо відзначила О. Мельникова, відсутність досвіду в створенні системи оподаткування, яка б відповідала умовам ринкової економіки, призвела до впровадження неефективної системи, що у багатьох аспектах перешкождала розвитку підприємницького класу і створенню ринкових відносин господарювання. У зв'язку з цим, в умовах формування ринкових відносин, необхідним був рішучий перехід до більш ефективних форм податкової політики [23].

Аналіз чинного законодавства, що регулює діяльність підприємств і підприємництва в Україні, дає дослідникам підстави для виділення його особливостей. До таких, приміром, І. Саврас відносить: недосконалість та нестабільність вітчизняного законодавства; надання переваги адміністративним методам регулювання; відсутність необхідного макроекономічного середовища для належного використання економічних методів регулювання; відсутність цілісного механізму підтримки великого підприємництва тощо [24, с. 15].

Список використаних джерел

1. Про економічну самостійність Української РСР : Закон від 03.08.1990 р. № 142-ХІІ. Відомості Верховної Ради УРСР. 1990. № 34. Ст. 499.
2. Про підприємництво : Закон від 07.02.1991 р. № 698-ХІІ. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 14. Ст. 168.
3. Про підприємства в Україні : Закон України від 27.03.1991 р. № 887-ХІІ. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 24. Ст. 272.
4. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-ХІІ. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/959-12> (дата звернення: 15.12.2017).
5. Про цінні папери і фондову біржу: Закон України від 18.06.1991 р. № 1201-ХІІ. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15 (дата звернення: 15.12.2017).

6. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 31. Ст. 268.
7. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12 (дата звернення: 15.12.2017).
8. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12 (дата звернення: 15.12.2017).
9. Про банкрутство : Закон України від 14.05.1992 р. № 2343-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 31. Ст. 440.
10. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України в редакції від 04.06.2017 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2343-12> (дата звернення: 15.12.2017).
11. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
12. Різник С. В. Забезпечення державою конституційного права людини і громадянина на підприємницьку діяльність : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 – конституційне право. Київський національний університет внутрішніх справ. К., 2008. 16 с.
13. Смолин Г. В. Державне регулювання господарської діяльності: курс лекцій. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 528 с.
14. Про сільськогосподарську кооперацію Закон України від 17.07.1997 р. № 469/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 39. Ст. 261.
15. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 р. № 3659-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 50. Ст. 472.
16. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 р. № 236/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 36. Ст. 164.
17. Про місцеві податки і збори : Декрет Кабінету Міністрів України від 20.05.1993 р. № 56-93. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 30. Ст. 336.
18. Податковий кодекс України : Кодекс від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13 – 14, № 15 – 16, № 17. Ст. 112.
19. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України від 28.12.1994 р. № 334/94-ВР. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/334/94-вр (дата звернення: 15.12.2017).
20. Податковий кодекс України : Кодекс від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.
21. Про податок на додану вартість: Закон України від 03.04.1997 р. № 168/97-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/168/97-вр> (дата звернення: 15.12.2017).
22. Податковий кодекс України : Кодекс від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.
23. Мельникова О. П. Вплив оподаткування на розвиток підприємництва в трансформаційній економіці : автореф. дис. ... канд. економ. наук: 08.01.01. Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2005. 20 с.
24. Саврас І. З. Велике підприємництво в умовах ринкової трансформації економіки України : автореф. дис. ... канд. економ. наук: 08.01.01. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2003. 20 с.